

Književni jezik i govor u radu sa predškolskom djecom

Jezik i govor; Faktori koji utiču na razvoj dječijeg govora; Uloga odgajatelja u razvoju dječijeg govora; Ciljevi i zadaci u razvoju govora predškolaca.

TEMA ZA STRUČNO USAVRŠAVANJE

„KNJIŽEVNI JEZIK I GOVOR U RADU SA PREDŠKOLSKOM DJECOM“

1. UVOD

Govor i jezik u upotrebi imaju veliku ulogu i značaja u cjelokupnom razvoju djeteta i njegove ličnosti, jer upravo jezik ponajviše omogućava život u ljudskoj zajednici, te nas njegova upotreba razlikuje od drugih živih bića.

Kao i sve drugo i govor se uči, a da bi se pravilno realizovalo njegovo učenje predpostavke su da imamo dva faktora, i to, normalan psihofizički razvoj djeteta, kao i optimalnu društvenu sredinu u kojoj dijete raste i razvija se. Područje govora je složeno i atraktivno područje ponašanja čovjeka, jer se uspješno realizuje u suradnji sa drugim naukama, kao što su : razvojna psihologija, lingvistika, ortoepija, logopedija, predškolska pedagogija...

Svojim odabirom teme za stručno usavršavanje, želim doprinijeti ovoj drugom faktoru, a to je upravo ono što svojom strukom mogu uraditi u pravilnom razvoju govora djeteta. Uticati da dijete ima optimalnu društvenu sredinu, te slušajući moj razgovor sa njim ili njima, omogućiti pravilan njegov govor.

U razvoju govora predškolskog djeteta postoje norme koje se baš u tom periodu moraju pravilno savladati i ispraviti. Odgajatelj mora te stvari zapaziti i reagovati u suradnji sa roditeljima, logopedima, surdopedagozima i dr. stručnjacima. Upravo smo mi, odgajatelji, ti koji to i prije roditelja nekada uvidimo.

Kroz Standarde za odgajatelje u BiH, i to :

1. Strategija podrške razvoju i učenju kroz igru;
2. Kreiranje okruženja za razvoj i učenje kroz igru;
3. Primjena filozofije i vještine kvaliteta/nenasilne komunikacije u odgoju – jasno izražavanje i kvalitetno slušanje;
4. Profesionalna etika i odgovornost.,

kao i metodiku razvoja govora, te navedene naučne discipline ću obraditi temu, jer upravo uspjeh rada sa djecom i doprinos razvoju jezika i govora predškolskog djeteta zavisi od poznavanja osnovnih pravila jezika osoba koji rade sa njima.

2. CILJEVI I ZADACI U RAZVOJU GOVORA PREDŠKOLSKE DJECE

Prema planu i programu usmjerene aktivnosti iz oblasti razvoja govora ovo područje ima svoje odgojno – obrazovne ciljeve. U sljedećem obrascu ću ih navesti po metodici razvoja govora.

Ciljeva po navedenoj metodici ima :

„ 1. Da dijete, upoznajući samo sebe, ovlada različitim načinima izražavanja:

- neverbalnim (pokretom, gestom, mimikom),
- verbalnim (riječju i rečenicom);

2. Upoznajući druge ljude, da koristi i razvija različite načine komunikacije;
3. Upoznajući svijet oko sebe, da saopćava svoje doživljaje i saznanja riječju,

pokretom, gestom i mimikom;

4. Osposobiti dijete za pravilnu diskriminaciju i artikulaciju glasova;

(ili njegovanje glasovne kulture djeteta)

5. Bogaćenje rječničkog fonda i njegovanje gramatički pravilnog govora;
6. Verbalno izražavanje i komunikacija ;

7. Upoznavanje sa dječijom književnošću;
8. Razvijanje hedonizma u percipiranju umjetničkog svijeta iz dječije književnosti, a time i ljubavi prema književnoj umjetnosti uopće;
9. Razvijanje i njegovanje dječijeg govornog stvaralaštva;
10. Njegovanje monološkog govora i pričanja;
11. Razvijanje i njegovanje dramskih aktivnosti i stvaralaštva kod djece;
12. Razvijanje osjećaja za parlamentarnost i kulturno slušanje sagovornika.“⁽¹⁾

Svaki od navedenih ciljeva ima svoje konkretne zadatke , gdje ću navesti samo neke,vezane najviše za odgajateljev uticaj na pravilan dječiji govor.

U 4. cilju neki od zadataka, a na koje odgajatelj mora najviše pravilno uticati su :

- pravilna artikulacija glasova,
- usavršavanje dikcije i intonacije rečenice,
- uočavanje tempa i ritma govora,

Ove zadatke je najlakše realizovati,i kao i sav rad sa predškolskom djecom, kroz igru, i to igrovno koncipiranu aktivnost.

Odavdje se jasno vidi da odgajatelj svojim primjerima mora da obezbijedi dobre modele govora,da stvori uslove za navedeno, a najlakše je kada je upravo on koristi to u svom govoru.

U 5. cilju neki od zadataka, a opet onih koji odgajatelj treba da ima najveći uticaj su:

- pravilno korištenje novih riječi u govoru,
- sposobnost izražavanja književniim jezikom uz primjenu gramatičkih pravila,
- odbacivati iz dječijeg rječnika nepristojne riječi i vulgarizme.

U 6.cilju ponovo dolazi do izražaja odgajatelj i to u zadacima kao što su :

- osposobljavati dijete da uspostavi verbalnu komunikaciju,
- navikavati ga da uljudno sluša sagovornika, bez upadica i prekidanja,
- učiti ga da jasno izražava svoje emocije i misli u različitim prilikama,
- učiti dijete pristojnosti i ljubaznosti u verbalnoj komunikaciji.

Uspješna realizacija navedenih zadataka, kao što sam već spomenula, je kroz igru, npr :

- imenovanje opisanih predmeta,imenovanje predmeta sa slike,
- kako se drugačije kaže...tabla,kruh, teka, tašna..
- od čega se nešto sastoji... pribor za higijenu, za šivanje...
- igra asocijacija po principu suprotnosti....veliko-malo,teško-lako,

- razgovori sa drugom, na zadatu temu,
- posjeta trgovinama,
- opisivanje predmeta,
- pričanje po slikama,
- završavanje započete priče,
- igre pantomime,
- stvaranje riječi od poznate riječi....

3. JEZIK I GOVOR

Veoma je važno napraviti razgraničenje između ova dva pojma. Meni najjasnije objašnjena razlika između ovih pojmova je po ruskom psihologu Rubinsteinu koji je naveo „jezik je kolekcija riječi koje povezuju gramatička pravila , a služi kao sredstvo za jedan ili više naroda, dok je govor aktivna upotreba tih sredstava“.⁽²⁾ Po tome, govor zavisi od pojedinca, dok je jezik dio jednog društva.

Za jezik postoje mnoge definicije, te ga dijele na 3 načina upotrebe, one koju sam izabrala je upravo ona koju sam kod navedenog profesora i naučila, te mi je i najbliža. Upravo takva podjela u upotrebi je i najbliža temi.

JEZIK uopćeno – „Jezik je veoma složen sistem znakova (sa pravilima za njihov izbor, kombinovanje i upotrebu) pomoću kojih se ljudi u određenoj društvenoj zajednici međusobno sporazumijevaju, iskazuju jedni drugima svoje misli i osjećanja i obilježavaju se kao pripadnici upravo te zajednice, ili pak ove ili one društvene grupe u okviru nje.“⁽³⁾

NARODNI JEZIK – „Narodni jezik je skup svih narodnih govora ili dijalekata koji po nekim svojim bitnim karakteristikama, prije svega po zajedničkoj supstanci i strukturi, predstavljaju cjelinu i razlikuju se od drugih, susjednih dijalekatskih sistema, tj. od susjednih jezika, iako tu, kad je riječ o srodnim jezicima, nema oštih granica.“⁽⁴⁾

(2) Rubinstein S.L. „*Psihologija mišljenja i govora*“, Pedagoško književni zbor, Zagreb, 1950.g

(3), Šipka, M. „*Kultura govora*“, Sarajevo: Institut za jezik, 2006.

(4) Ibedem

STANDARDNI JEZIK – „Bitno je za definiciju standardnog jezika da je on autonoman vid jezika, uvijek normiran i funkcionalno polivalentan, koji nastaje pošto se jedna etnička ili nacionalna formacija, uključivši se u internacionalnu civilizaciju, počne u njoj služiti svojim idiomom, koji je dotad funkcionirao samo za potrebe etničke civilizacije.

Standardni jezik je, dakle, posebno odabran, normiran (tačnije - standardizovan) idiom koji je, zbog zadovoljavanja mnogostrukih društvenih potreba, funkcionalno pohvatan, tj. funkcionalnostilski razuđen.“⁽⁵⁾

KNJIŽEVNI JEZIK - „Pod pojmom književnog jezika mi razumijevamo ne samo jezik književnosti, nego, u jednom širem smislu, svaku vrstu kultivisanog jezika, bilo zvaničnog ili nezvaničnog, u službi cijele zajednice.“⁽⁶⁾

Navedenim podjelama jezika i njihovim definicijama, nama odgajate-

ljima je svakako najbliži u radu sa djecom, a ako nije trebalo bi da bude, standardni jezik.

„Osnovne karakteristike standardnog jezika jesu:

1. **Autonomnost:** neovisnot standardnog jezika o bilo kojem idiomu, ali i o organskoj osnovici na kojoj je nastao.
2. **Normiranost:** Jezici savremene civilizacije su normirani. „**Norma** predstavlja sveukupnost propisanih i obaveznih pravila dobre upotrebe jezika koja služe kao mjerilo jezičke ispravnosti i uzor svima koji se datim jezikom služe ili ga uče.“

Jezik je po svojoj prirodi **normativan** što znači da govornici jednog jezika posjeduju određena tradicijom i upotrebom naslijeđena znanja šta se i kako može reći u njihovom jeziku, kao i osjećanje šta je od čega bolje, šta može da posluži kao uzor, a šta je odstupanje od uobičajenog i prihvatljivog.

Standardnojezička norma zahvata sve nivoe jezičke strukture pa govorimo o ortografskoj, morfološkoj, sintaksičkoj, leksičkoj i stilističkoj normi.

Proces izgrađivanja jezičkih normi naziva se **jezička standardizacija** a njegov rezultat je **standardni ili književni jezik**. S druge strane su nestandardni jezički varijeteti : dijalekti, žargoni, sleng.

Iako se terminološki podudaraju, između standardnog i književnog jezika postoje određena diferenciranja: **prvi termin** naglašava mnogostrukost jezičkih funkcija u javnim životu uopće, dok drugi više ističe književne i kulturne funkcije.

3. **Višefunkcionalnost:** standardnim se jezikom mora moći izreći sve ljudsko znanje, konkretno i apstraktno, njime se mora suvereno govoriti o cjelokupnome univerzumu. U skladu sa potrebama koje podmiruje standardni jezik raslojava se na funkcionalne stilove. Pet je osnovnih funkcionalnih stilova: naučni, administrativni, publicistički, književnoumjetnički i razgovorni.
4. **Stabilnost u prostoru:** standardni jezik je naddijalekatski, nadregionalni i općenacionalni. Njime svoje komunikacijske potrebe govornici zadovoljavaju bez obzira na geografsko porijeklo.

5. **Stabilnost u vremenu:** gipkost (elastičnost) u vremenu.”⁽⁷⁾

(5) Šipka, M. „ *Kultura govora*“, Sarajevo: Institut za jezik, 2006.

(6) De Sosir Ferdinand „ *Opšta lingvistika*“, Beograd: Nolit, 1977.

(7) Internet portal

4. **FAKTORI KOJI UTIČU NA GOVORNI RAZVOJ DJETETA**

Brojni faktori utiču na razvoj dječijeg govora, dijele se na unutrašnje i spoljašnje faktore. Unutrašnji faktori su oni koji su u djetetu, a spoljašnji faktori su oni koji dolaze iz sredine u kojoj dijete živi i od koje uči da govori.

Unutarnji faktori su :

- zdravstveno stanje djeteta, (govornih organa)
- sluh djeteta,
- vid djeteta,
- inteligencija i mentalne sposobnosti,
- spol djeteta,
- ljevorukost, desnorukost ili objerukost.

Spoljašnji faktori su:

- porodična sredina,
- sredstva u vrtiću,
- sredstva komunikacije.

Govorni razvoj djeteta se ne odvija samostalno, tj. kada ga razvijamo ne možemo to činiti samo za to područje djeteta, jer ga nije moguće razumjeti izvan cjelokupnog razvoja djeteta. Važni su nam podaci iz razvojne i opće psihologije, a da bi smo razumjeli razvoj govora moramo se upoznati i sa osnovnim faktorima – nasljednim, razvojnim i socijalnim. Svi navedeni faktori, zajedno djeluju u procesu usvajanja govora.

5. **ZNAČAJ I ULOGA DJEČIJE KNJIŽEVNOSTI U RAZVOJU GOVORA**

Književna djela sa kojima se dijete susreće već su u njegovom najranijem djetinstvu. To su svakako uspavanke i tašunjaljke. Navedenim, djetetova prva umjetnost sa kojom se susreće je književnost. Prati ga kasnije kroz djetinstvo, mladalčki život, pa ima veliku ulogu u životu svakog čovjeka. Iz ovih razloga vrtići bi trebali da imaju u svojoj odgojno-obrazovnoj praksi književna djela

koja su primjerena uzrastima djece u njima. S obzirom da predškolsko dijete nije ovladalo čitanjem, ono književno djelo doživljava slušanjem. U vrtiću,odgajatelj,je taj koji djetetu treba da da najveći doprinos prihvatanju književnih djela, jer smo mi realizatori čitanja i omogućavanja slušanja teksta.

5.1. Priprema odgajatelja za obradu književnog djela

Odgajatelj odabire djela odslanjajući se na svoje poznavanje književnih djela, uzrasta i zanimanja djece, kao i teme o kojoj govore u vrtiću u toku jutarnjih aktivnosti.

Sve ovo odgajatelj radi u skladu sa metodikama za predškolce,ili za mlađe uzraste. Za pravilnu interpretaciju teksta odgajatelj treba da je već osposobljen na fakultetu, kao i samim individualnom razvijenim standardnim jezikom, a sa ovim i književnim jezikom. Podrazumjeva se da poznaje metode rade, ali svakako da je najzastupljenija metoda igre,a potom metoda žive riječi i demonstracije.

Značajno mjesto zaumizama odgajateljeva interpretacija teksta. Čitanje ili govorenje teksta stvara novi umjetnički svijet djeteta, što u djeci budi emocije,tj.dijete doživljava umjetnički tekst. Iza čitanja teksta,je svakako razgovor o tekstu,gdje je bitno da odgajatelj ne nametne svoj stav, nego da djeci dozvoli slobodno izražavanje o tekstu i svojih emocija.

Veliku smetnju dječijem doživljavanju teksta može napraviti odgajateljev rječnik,koji može biti neprimjeren dječijem razumjevanju. Tada je interpretacija teksta osuđena na krah.

Bitan uslov za kvalitetno interpretiranje teksta je i motivacija djece. Postiže se najlakše uz dobro pripremljena igrovna sredstva, koju će odgajatelj najbolje upotrebiti kroz metodu igre.

„Veština vaspitača se sastoji u tome da omogući doživljaj književnog dela na narušavajući dečju spontanost, podstakne maštu, ne naturajući joj oveštale obrasce,oplemeni emocije, ne prilazeći u otužnu sentimentalnost, prilagodi komunikaciju mogućnostima razumevanja mališana, ne gledajući ih sa visine, niti se prema njima odnoseći infantilno“ (8)

Elementi o kojima treba voditi računa a utiču na odabir tekstova su : primjerenost tekstova, odgovarajuća dužina teksta, primjerenost jezika mogućnostima djece, šta dijete saznaje iz teksta,utiče li tekst na ličnost djeteta,kao i aktuelnost teksta.

Odabrani tekstovi moraju biti i stilski razumljivi, ali i prilagođeni raznim vježbanjima u funkciji razvoja govora. To znači da pomoći njih možemo vježbati artikulaciju, izgovor rečenice, bogatiti dječiji rječnik, podsticati različite oblike dječijeg govornog stvaralaštva.

6. ULOGA ODGAJATELJA U RAZVOJU GOVORA PREDŠKOLSKOG DJETETA

„Opći zadaci odgajateljice u radu na razvoju govora djece :

U radu sa predškolkom djecom, kako u usmjerenim tako i u slobodnim aktivnostima, pred odgajateljicom su sljedeći zadaci na razvoju govora djece :

- ispitivanje jezičkog stanja,
- operativno planiranje rada na razvoju govora djece na osnovu dobijenih rezultata,
- praćenje razvoja govora svakog djeteta u svakoj uzrasnoj grupi,
- blagovremeno otkrivanje zaostajanja i poremećaja u razvoju dječijeg govora.
- njegovanje osnovnih elemenata normalnog govora kod djece,
- ispravljanje loših govornih navika kod djece,
- pomoći svakom djetetu da stekne emocionalnu i socijalnu stabilnost,
- govorom utjecati na razvoj dječijeg mišljenja i na kognitivni razvoj,
- podsticati djecu da što više pitaju i govore,
- razvijati kreativne i stvaralačke sposobnost,
- njegovati vještinu slušanja drugoga.“⁽⁹⁾

6.1. Programski sadržaji rada odgajatelja

Programe rada na razvoju govora djeteta, odgajatelj treba da pravi različite, za sve uzrasne grupe, krenuvši od jaslčke do najstarije predškolske grupe. Svaki planirani rad na razvoju govora djece mora se predvidjeti na osnovnim elementima dobrog govora, i to od dječijeg tj. odgajatelja, polazeći uvijek od vježbi slušanja i diskriminacije glasova, riječi i rečenica, bogaćenju dječijeg rječnika i rečenice...

„Osnovni programski sadržaj rada odgajateljice na razvoju govora u vrtiću su : vježbe diskriminacije glasova, vježbe artikulacije glasova, rad na bogaćenju dječijeg rječnika, rad na razvoju obima i sadržaja rečenice, rad na podsticanju samogovora, rad na podsticanju dječijih pitanja, rad na podsticanju osnovnih oblika usmenog izražavanja, rad na podsticanju socijalizovanog govora, stvaralaštvo u vidu govorne igre, primjena horskog govora, recitovanje kao način usmene kazivanja zapamćenog sadržaja, primjena dramatizacije kao stvaralačkog oblika kazivanja, razvijanje interesa za dječiju književnost i za knjigu“

7. ZAKLJUČAK

U razvoju pravilnog govora predškolskog djeteta najveću ulogu ima odgajatelj. Ovdje bi trebalo da se velika važnost da upravo pravilnom govoru odgajatelja. Pravilan govor odgajatelja može se realizovati uz dobru pripremljenost odgajatelja standardnim i književnim jezikom. Navela sam koje su karakteristike ove podjele jezika. Sa dobrim poznavanjem njih kao i ortoepijom jezika, odgajatelj je taj koji predškolskom djetetu daje najveće elemente dobrog vladanja jezikom i govorom. Na taj način ga kvalitetno dobro osposobljava za školu kao i dalje u životu.

Korištenjem metoda kao što su: metoda igre, metoda dijaloga, metoda pričanja, metoda teksta, metoda prepričavanja, metoda demonstracije, opisivanje, komparativno-asocijativna metoda i

metoda praktičnih radova odgajatelj treba da je spreman da svakom djetetu u vrtiću približi književna djela namjenjena njima. Na taj način će kod djece razviti ljubav za knjigom i književnim tekstovima u cijelom njegovom životu. To je ono što trebamo dati sadašnjim generacijama predškolaca.

Svakako da trebamo u najvažnijoj metodi u predškolskom periodu, metodi igre znati pravilno koristiti radno-igrovna sredstva. Ovdje najprije mislim na radno-igrovna sredstva metodike početnog govora, a to su: slikovnice, razne vrste lutki, auditivna sredstva i kinetičkomotorička sredstva. Sva ova sredstva treba kvalitetno upotrebiti kroz razne govorne igre, kao što su : fonološke igre (igre glasovima), leksičke igre (igre riječima,izrazima), sintaksičke (igre rečenicama), pokretne govorne igre i podsticanje dječijeg govornog stvaralaštva.

Poslije svega navedenog dolazim do zaključka,da se sve navedeno može uspješno realizovati uz kvalitetno pripremljenog odgajatelja i to jezikom i govorom. Bez toga, sve je pripremljeno u radu, metodama i igri će postići neuspjeh kod djece.

LITERATURA

1. Dr. Pjanić R. „Metodika rada na razvoj u govora djece u predškolskoj ustanovi“ Univerzitetska knjiga, Grafičar, 2006.g.,
2. Verica Krajnović,grupa autora, „Procjena i poticanje motoričko-perceptivnih i govornih sposobnosti“ – Školska knjiga, Zagreb, 2004.g.,
3. Šipka, M. „ Kultura govora“,– Institut za jezik, Sarajevo, 2006.g.,
4. Rubinstein S.L. „Psihologija mišljenja i govora“,–Pedagoško književni zbor, Zagreb,1950.g
5. De Sosir Ferdinand: „Opšta lingvistika“, –Nolit, Beograd, 1977.g.
6. Dotlić LJ.- Kamenov E. „Književnost u dečjim vrtiću“, Novi Sad 1996.g.
7. Dr. Kamenov E. „Metodika vaspitno – obrazovnog rada sa predškolskom decom “Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd,1983.g.,
8. Internet portali

Učenje jezika

Collections

Učenje jezika

Autorski tekstovi